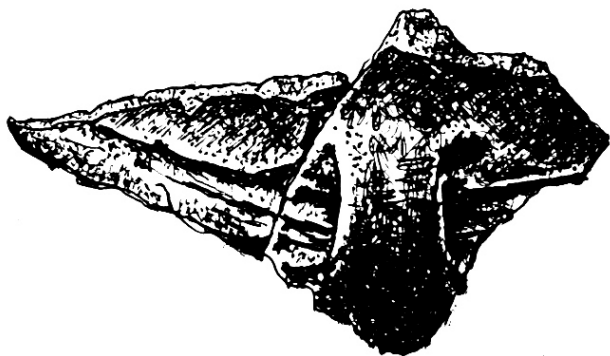

Jämförande analys av keramik från undersökningar vid hällristningar i Bohuslän och Østfold

Annika Östlund

Jämförande analys av keramik från undersökningar vid hällristningar i Bohuslän och Østfold

Annika Östlund

RIO
KULTUR
KOOPERATIV

Jämförande analys av keramik från undersökningar vid hällristningar i Bohuslän och Østfold

© Rio Kulturkooperativ 2010

Annika Östlund 2006/2010

Omslagsbild: Keramik från Tossene 446. Fyndnummer 295 med hank och dekorrand, daterad till förromersk järnålder. Teckning Annika Östlund.

Kartor: Framställda av Rio Kulturkooperativ med data från Map Maker, FMIS, Länsstyrelsen i Västra Götalands län samt Statkart, Norge.

Redigering och layout: Optimal Press

Tryck: Nordbloms Trycksaker AB, HAMBURGSUND

ISBN 978-91-85249-10-7

Sökord: Keramik, Bohuslän, Østfold, bronsålder, järnålder, hällristning, skärvsten

Rio Kulturkooperativ
Ekelidsvägen 5
457 40 FJÄLLBACKA
www.riokultur.se
rio@riokultur.se

Innehåll

Bakgrund och syfte	5
Kort historik	6
Projektets omfattning	7
Undersökta ristningslokaler med fynd av keramik	11
Lokaler utan fynd av keramik	20
Skärvstenslokaler	23
Sammanfattande diskussion	26
Källor	29
Bilagor	33
1. Samtliga behandlade lokaler	
2. Hällristningslokaler med fynd av keramik	
3. Hällristningslokaler utan fynd av keramik	
4. Undersökta skärvstenshögar	

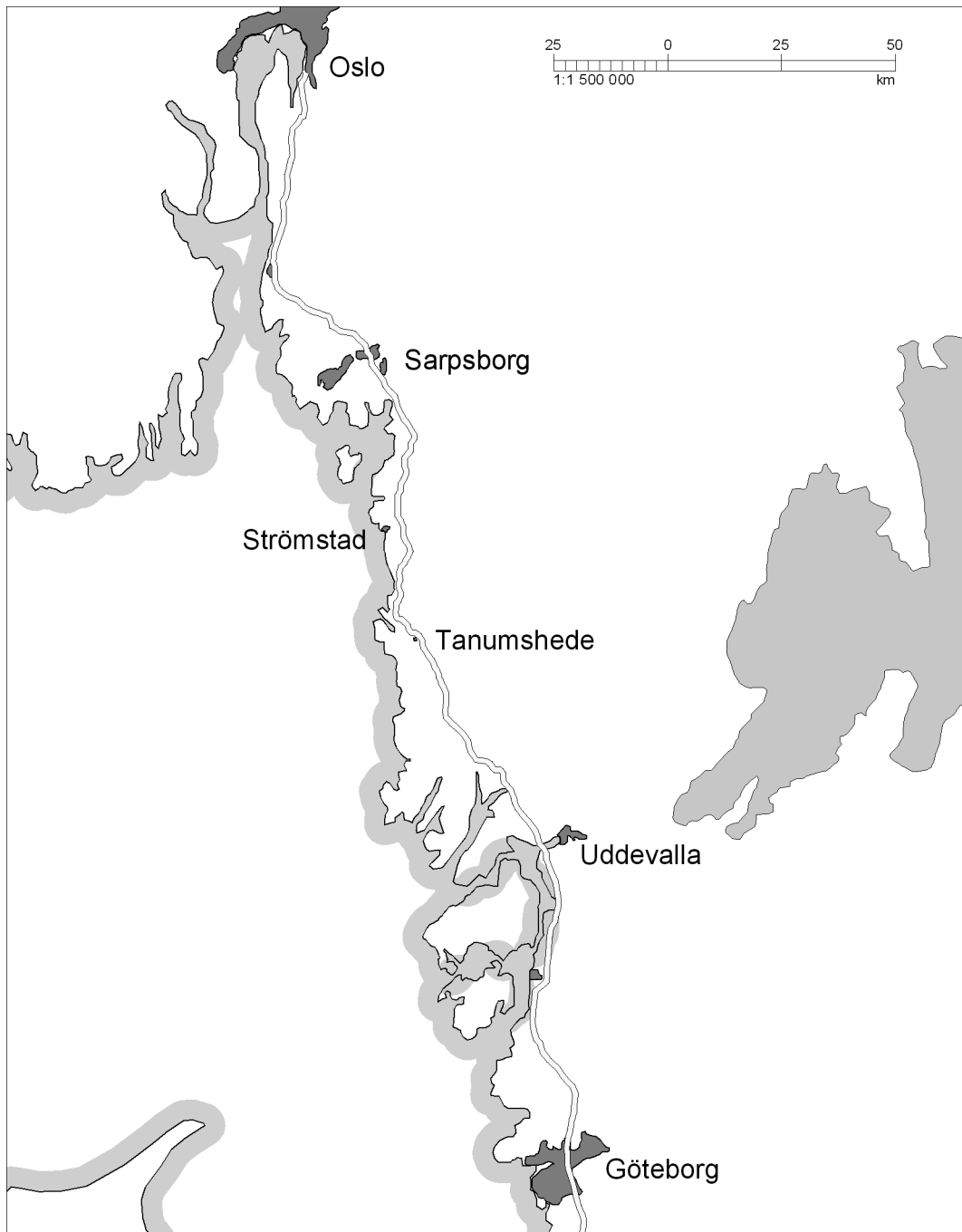

Illustration 1. Översiktskarta. Västkusten mellan Göteborg och Oslo.

Bakgrund och syfte

År 2002 utkom *Keramik i Sydsverige – en handbok för arkeologer*, Lindahl m fl 2002. Det är en på många sätt mycket bra bok, men den var till liten nytta när keramikmaterialet från en undersökning vid en hällristning i norra Bohuslän skulle analyseras. Boken tar upp keramik främst från Skåne och till viss del Blekinge, Småland och Halland. Skälet till detta är enkelt: materialet från Skåne är stort, väl bearbetat och publicerat i relativt stor omfattning. I Bohuslän är arkeologerna ännu så länge hänvisade till Johannes Böes *Jernaldernes keramik i Norge* från 1931. Kompetens saknas givetvis inte, men det finns mycket lite publicerat och behovet är stort av en keramik-kronologi för Bohuslän.

I detta arbete har keramikmaterialet från 26 arkeologiskt undersökta hällristningslokaler i Bohuslän jämförts med varandra och med materialet från två undersökta lokaler i Østfold, Norge, *illustration 1 och 2*. Undersökningarna är utförda mellan åren 1975 och 2003. Då det vid ett antal av dessa lokaler även hittats skärvsten och/eller skärvstensflak jämfördes dessutom fyndmaterialet från hällristningslokalerna med materialet från fyra skärvstenshögar undersökta i Bohuslän för att se eventuella skillnader eller likheter.

Syftet är att göra en jämförande analys av keramikmaterial från hällristnings- och skärvstenslokaler och därmed bygga på kunskapen om dessa fornlämningskategorier och i förlängningen bronsålderns och järnålderns samhällen.

Arbetet med analysen utfördes huvudsakligen mellan 2004 och 2006. Slutredigering har gjorts under 2010. För projektets genomförande erhöles medel från Lennart J. Häggglunds Stiftelse.

Kort historik

De första undersökningarna vid hällristningar i det här området under modern tid utfördes i Norge vid Hornnes och Bjørnstad i Østfold av Øystein Johansen under åren 1975-77, *Johansen 1979 och 1980*. De inspirerade till ett antal undersökningar på Tjörn under åren 1980-82, vilka dock inte betraktades som särskilt givande, *Cullberg 1980a, 1980b; Pettersson 1982*. I Jörlov, Skee socken, utfördes en undersökning 1990, *Yates 1990*. Att döma av rapporten var resultaten mycket intressanta och det kan bara beklagas att fyndmaterialet är förkommet. I Tanum, Kville och Skredsvik socknar gjordes ett antal mindre utgrävningar mellan åren 1981-95, *Bengtsson 1999, 2002; Kindgren 1981; Ortman 1995, 1997; Pettersson 1993*. Vidare undersöktes en skålgropslokal i Håby socken 1999 med anledning av bygget av E6:an, *Ängeby 2003*. 2004 undersöktes en ristning i Hogdal socken inför byggandet av ett shoppingcenter, *Bengtsson och Nordell 2005*.

1997 startades Tanumsprojektet – ett samarbete mellan Institutionen för arkeologi vid Göteborgs universitet, Bohusläns museum samt Länsstyrelsen i Västra Götaland – med syftet att "...producera kunskap kring bronsålderns landskap, bebyggelse och kosmologi". Vid starten berördes främst världsarvsområdet kring Tanum, *Aulin & Gustafsson 2002a, jämför Aulin & Gustafsson 2002b samt Aulin m fl 2002*. Inom ramen för Tanumsprojektet har mellan 1998 och 2004 sju ristningslokaler undersökts, varav en – Tossene 446 – ännu 2010 inte är avslutad.

Projektets omfattning

Antalet undersökta hållristningslokaler i Bohuslän är 26 stycken. Dessutom ingår två lokaler i Østfold, Norge, i denna undersökning, vilket allt som allt ger 28 undersökta hållristningslokaler, *bilaga 1*.

I de fall det finns ett fyndmaterial från utgrävningen och där detta dessutom är tillgängligt, har det studerats av författaren. Detta har inneburit ett antal besök vid Vitlycke museum utanför Tanumshede och Bohusläns museum i Uddevalla. Vidare har studierna av fyndmaterialet från Østfold inneburit en resa till Kulturhistorisk Museum i Oslo.

Vid besöken i Uddevalla har även fyndmaterialet från ett mindre antal bohuslänska skärvstenshögar studerats, *bilaga 1*.

Hållristningslokalerna varierar kraftigt sinsemellan, både ifråga om undersökt yta och mängden fynd. De minsta undersökningarna är cirka 1 m² och den största 2 070 m². Av de 28 undersökningarna gav elva inga fynd alls knutna till ristningen, att jämföra med den hittills mest givande undersökningen Tossene 446 där det 2003 på 45 m² hade framkommit bland annat drygt 3 kg keramik, 13 kg bränd lera och 6 kg flinta.

Vid 13 av undersökningarna har man hittat keramik. Det har varit möjligt att studera keramiken från nio undersökningar, och det är vid dessa som rapportens tyngdpunkt ligger, *bilaga 1-3*.

Frågeställningar

Följande frågor och frågeställningar har upprättats som discussionsunderlag.

- Hur ser fyndsammansättningen ut? Skiljer den sig åt ristningslokaler emellan? Skiljer den sig åt mellan ristningslokaler och skärvstenshögar? I så fall kan tolkningen av dessa också skilja sig åt.
- Är fragmenteringsgraden av keramiken likartad? Är vissa kärldelar under- eller överrepresenterade? Förekommer det kompletta kärl i dessa fyndsammanhang? Grad av fragmentering kan ha med platsens funktion och fyndsammansättningens tillkomst att göra.
- Finns någon rabbad keramik? Rabbad keramik brukar i Sydskandinavien dateras till ungefär yngre bronsålder period III-VI och förromersk järnålder, *Lindahl m fl 2002*, och förekomst eller frånvaro av rabbad keramik kan ha betydelse för dateringen.
- Vilka absoluta dateringar finns? Har skärvstensflaken vid ristningarna tillkommit samtidigt med skärvstenshögarna?
- Bör fynden vid hållristningslokalerna knytas till ristningen eller inte? Det vill säga, är sambandet mellan fynd och ristning avsiktligt och meningsbärande?

Metod

Keramikmaterialet från ett antal arkeologiskt undersökta hållristningslokaler i Bohuslän och i södra Østfold, Norge har jämförts med varandra, *illustration 2*. Undersökningarna är utförda mellan åren 1975 och 2003. Då det vid ett antal av dessa lokaler även påträffats skärvsten och/eller skärvstensflak jämförs dessutom fyndmaterialet från hållristningslokalerna med det från ett litet antal skärvstenshögar undersökta i Bohuslän för att se eventuella likheter. Skärvstenshögar undersöktes mellan 1972 och 1979.

Av totalt 28 undersökta hållristningslokaler gjordes fynd vid 21 lokaler. På 13 av dessa hittades keramik. Fynden från nio undersökningar har lokaliserats och studerats: Hornnes i Østfold, Valla 290, Tanum 408, Tanum 367, Håby 4, Tanum 1371, Askum 650, Tanum 897 samt Tossene 446. Totalt har 2 107 keramikskärvor med en sammanlagd vikt på 7 830 g undersökts.

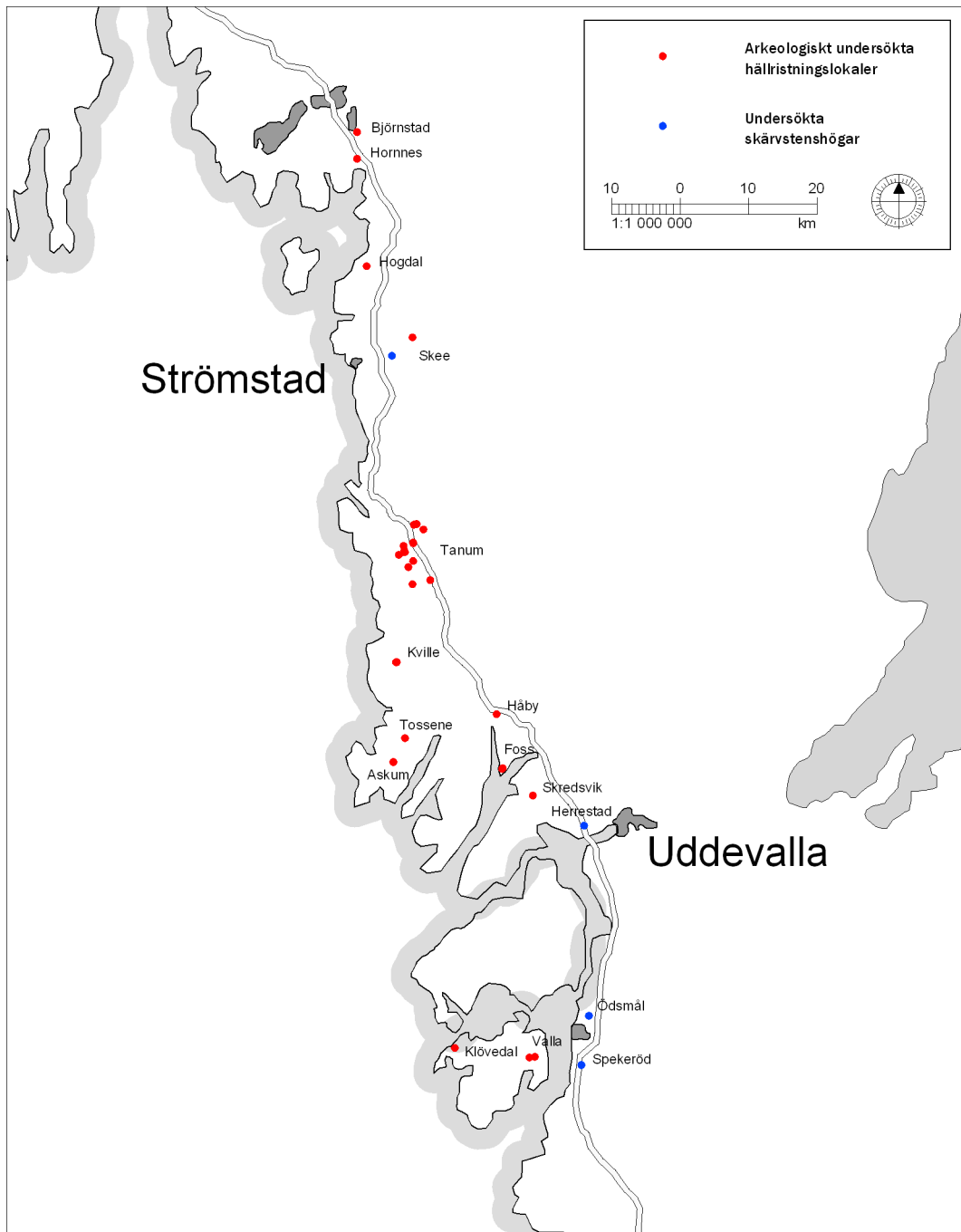

Illustration 2. Lokaler behandlade i texten.

Eftersom materialet från Tossene 446 var det första författaren studerade, och själva anledningen och upprinnelsen till detta projekt, är detta material också undersökningens referensmaterial med vilket övrigt material jämförs. Inga naturvetenskapliga analysmetoder har använts i undersökningen och inte heller några tekniska hjälpmedel (förutom våg); istället har ögon och känsel använts för att bedöma ytliga likheter och skillnader mellan olika keramikskärvar. Inte heller har något försök gjorts att göra någon klassificering, utöver förekomst av exempelvis rabbning och andra ytbehandlingar, utformning av kärnen samt beskrivning av olika typer av dekor.

Undersökta ristningslokaler med fynd av keramik

Här följer en presentation av lokaler med fynd av keramik, samt en beskrivning av keramiken i de fall denna varit tillgänglig, *illustration 2 och 3* samt *bilaga 2*. Undersökningarna presenteras i kronologisk ordning. I och med starten av Tanumsprojektet har större undersökningar ägt rum vid sammanlagt åtta ristningslokaler, men 2005 och senare års undersökningar vid Torsbo och Tossene tas ej upp i föreliggande arbete.

Hornnes och Bjørnstad, Østfold

Under två säsonger 1975 och 1976 undersökte Øystein Johansen 61 m² framför en ristningspanel vid Hornnes. Förutom stora mängder bränd lera (cirka 1 kg) påträffades också flinta, ben och träkol, samt cirka 3 kg keramik "...fordelt på flere hundre skår", *Johansen 1980:12*. Dessutom framkom en stenkonstruktion vilken hägnade in själva ristningen, samt skärvsten. Vad gäller dateringen av keramiken skriver Johansen: "...they originate from a coarse type of ceramics that were usual in the Bronze Age as well in the Pre-Roman Iron Age", *Johansen 1979:112*.

1976 och 1977 fortsatte Johansen vid Bjørnstad med stora förhoppningar. Han undersökte 62 m² framför ristningen och hittade keramik, flinta, bränd lera och träkol, men inte alls i samma mängder som vid Hornnes. Vidare hittade han en möjlig knacksten samt en stenpackning framför en av skeppsristningarna, *Johansen 1979 och 1980*.

Eftersom dessa utgrävningar genererat ett så stort fyndmaterial, och samtidigt fungerat som inspiration till så mycket utgrävningsverksamhet i Bohuslän, besökte författaren 2003 Kulturhistorisk

Museum i Oslo för att studera fyndmaterialet. Dessutom uppgavs keramikmaterialet vara nästan lika stort som det från Tossene 446 och borde därmed lämpa sig väl för jämförelser. Tyvärr verkar delar av fyndmaterialet ha förkommit. Materialet från Bjørnstad stod inte att finna trots efterforskningar och av fynden från Hornnes saknades en del.

Enligt Johansen uppgick mängden keramik till cirka 3 kg, men på museet fanns cirka 2 kg fördelat på 397 skärvor, från små fragment till en del större stycken. Detta ger en medelvikt på ungefär 5 g. Det mesta av keramiken förefaller vara rabbad. Johansen skriver "...both decorated sherds and brim-/bottom sherds are lacking", *Johansen 1979:112*, men i materialet finns sex mynningsbitar samt åtta skärvor som kan vara bottenbitar. Två av skärvorna verkar vara rabbade ända upp till mynningen och är cirka 5-6 mm tjocka. Denna typ av rabbning anses i Sydsandinavien höra till yngre bronsålder, period III-V, *Lindahl m fl 2002*. Två andra mynningsbitar är mycket tjockare, 10-11 mm, och har en utsida som ser kladdig eller rinnig ut, och en tillplattad mynning. Ytterligare en mynningsbit verkar innehålla mindre magring, och har eventuellt antydning till facettering, vilket i så fall skulle kunna antyda en datering till äldre järnålder. Vidare finns minst en bukbit med en tydlig gräns mellan rabbad och slät yta. Denna typ av rabbning anses höra till yngre bronsålder, period V och VI, och äldre järnålder i sydsandinavien, *Lindahl m fl 2002*. Godset är i detta fall 9-10 mm tjockt. Somliga rabbade bukbitar är upp till 18 mm tjocka, och har delat sig vid skarvar som uppstått vid ringlingen. På flera skärvor i materialet finns organisk beläggning, så kallad matskorpa. Den samlade bedömningen är att det rör sig om minst tre och som mest fem kärl.

Valla 290:1 (Kyrkhagen)

Vid Kyrkhagen undersöktes en yta om 3,5 m². Man fann vid själva grävningen inga "...spår av verksamheter som kan ha ägt rum under förhistorisk tid", *Cullberg 1980:b*. Dock plöjdes åkern nedanför ristningen strax efter avslutad undersökning, varpå det framkom och omhändertogs ansenliga mängder slagen flinta, varav en flintspets,

skörbrända stenar samt två skärvor keramik vilka dateras till "...slutet av bronsåldern eller början av järnåldern", *Pettersson 1982:66*.

Keramiken är ganska tjock, cirka 10 mm, och inte rabbad. Den ena är från en skuldra. Skulderbiten väger 25 g och den andra skärvan 15 g, sammanlagt 40 g.

Tanum 408:1 (Kalleby)

Vid Kalleby framkom det förutom flinta, kvarts, kol, bärnsten och bränd lera även "...en koncentration av förhistorisk keramik till området närmast framför hällen", *Kindgren 1981*. Syftet med undersökningen var att "...undersöka om ev. anläggningar fanns i anslutning till ristningen", men "Marken har varit brukad i sen tid varför inga anläggningar kunde iakttas", *Kindgren 1981*.

Sammanlagt rör det sig om 20 skärvor med en sammanlagd vikt av 125 g, vilket ger ett genomsnitt på 6 g. Bland skärvorna märks en mynningsbit, en skuldra samt en möjlig hank. Alla brottytor är mycket skarpa. Här föreslås en datering till äldre järnålder. Undersökningens totala yta var endast 2,5 m², och sett ur den synvinkeln får fyndmaterialet sägas vara förhållandevis stort.

Skee 631:1 (Jörlov)

Under 1989 och 1990 genomfördes en undersökning vid en hällristning i Skee socken. Förutom smärre järnfragment, slagen flinta, brända ben, kol, bränd lera och en härd, fann man 40 skärvor odekorerad keramik med en total vikt på 183 g, vilket ger ett genomsnitt på 5 g. Dessutom påträffades en mindre skärvstenshög med stolphål runt omkring, samt något man tolkade som resterna efter ett långhus. Den undersökta ytan uppgick till 46 m². Långhuset och järnfragmenten ledde till en datering till järnålder, *Yates 1990*.

Av allt att döma verkar fyndmaterialet från undersökningen befinna sig i Storbritannien och har därför ej kunnat bearbetas.

Tanum 367:1 (Trättelanda)

Vid Trättelanda, Tanum 367, undersöktes 1991 en yta på 10 m² vid en hällristning. Här gjordes fynd av flinta, bränd lera, kvarts,

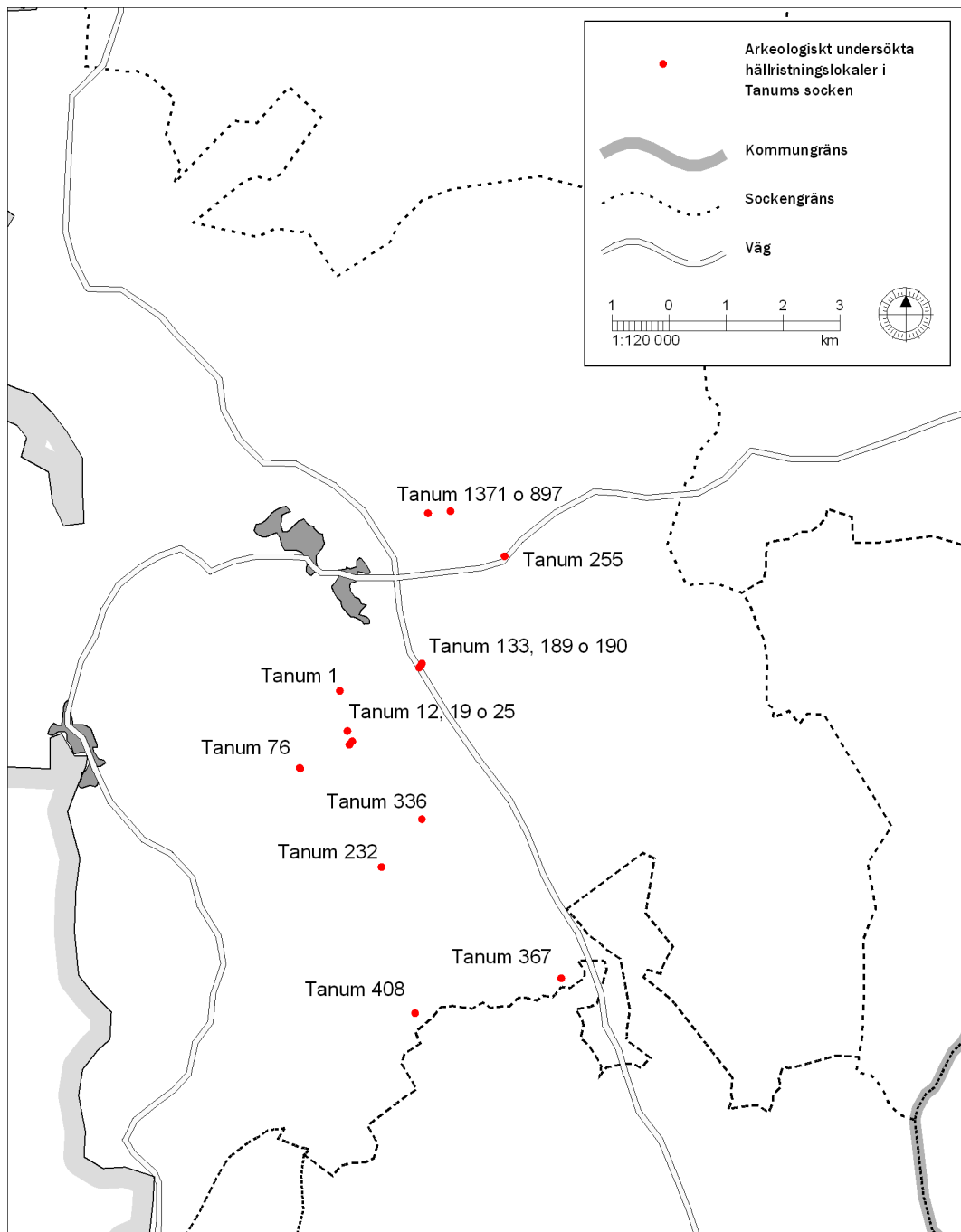

Illustration 3. Lokaler i Tanum socken behandlade i texten.

skiffer, slagg, en stenpackning, kol, skärvsten, en knacksten, en li-hultsyxa och keramik, *Bengtsson 2002:264; Bengtsson 1999*.

Om keramiken kan inte sägas så mycket. Materialet består av fem skärvor vilka tillsammans väger 26 g och där en av skärvorna ensam väger 24 g. Ett genomsnitt blir därmed missvisande.

Tanum 255:1 och Skredsvik 101:1

Vid hällristningen Tanum 225 fann man keramik, flinta, skärvsten, en malsten och en knacksten. Vid Skredsvik 101 fann man keramik, flinta, en hård, en stenpackning, skärvsten, en malsten, en knacksten samt bränd lera, *Bengtsson 2002:264*.

Det har inte varit möjligt att titta på fynden från Tanum 225 eller Skredsvik.

Tanum 1371:1 (Oppen)

Vid Tanum 1371 undersöktes 1998 en yta på 15 m². Förutom keramik påträffades två flintskrapor, en kvartsskrapa, en kärnyxa, bränd lera, slagen flinta, kvarts och skörbränd sten. I en spricka i berghäl-len fanns en deposition av flinta. Under en stenpackning togs ett kolprov som daterades till förromersk järnålder. På ristningen före-kommer bland annat en procession av ryttare, ett motiv som anses ha en sen datering. *Bengtsson m fl 2005. Se även Bengtsson 2002; Aulin m fl 2002 samt Aulin, Gustafsson 2002a*.

Antalet keramikskärvor är 55 stycken och väger tillsammans 87 g. Detta ger en medelvikt på knappt 2 g vilket visar på en hög fragmenteringsgrad. Keramiken är väldigt lik den från Tossene 446, men i en avsevärt mindre mängd. Här finns inga bottenbitar och ingen rabbad keramik. Sammanlagt tre skärvor utgjordes av mynningar. Två har en antydning till vågform, och en är förtunnad. Dessa formelement kan dateras till äldre järnålder respektive förromersk järnålder. Vidare finns en skuldra och en bit som måste vara pluggen till en hank. Två skärvor har bevarad matskorpa. Minst tre kärl finns närvarande i materialet.

Håby 4:1

Med anledning av byggandet av E6:an genom norra Bohuslän undersöktes 1999 en skålgropslokal vid Gläborg i Håby socken. Den undersökta ytan uppgår till totalt 2 070 m², varav 624 m² av uppstickande berggrund, och följaktligen 1 446 m² av grävbar mark. Resultaten är i sammanhanget en smula ovanliga. Mellan, och även uppe på, ett antal bergknallar hittades 68 stolphål. En del av stolphålen verkar ha hört till ett vindskyddsliknande tak på den bergknalle där skålgroparna finns. Här fanns även ett kulturlager med bränd lera, keramik, flinta, en hård daterad till 760-400 f Kr, samt i en spricka i berget två skivskrapor. På samma bergsknalle fanns, väl separerat från kulturlagret, även ett skärvestensflak. I leran mellan bergsknallarna hittades ett lerkärl placerat upp och ned, *Ängeby 2003*.

Mängden keramik uppgick till 310 fragment, vilka tillsammans vägde 1,9 kg. Det upp och ned-vända kärlet vägde ensamt 1,1 kg. Keramiken bedöms utgöras av till största del enkel hushållskeramik från yngre bronsålder och äldre järnålder. Några skärvor är rabbade, en har streckdekor och en är glättad.

Askum 650:1

1999 undersöktes 8 m² vid en skålgropslokal i Askum. Flinta, kvarts, bränd lera, två slipstenar, en skärvestenshög, deponerad flinta samt keramik påträffades. Träkol daterades till romersk järnålder, *Bengtsson m fl 2005*. Se även *Bengtsson 2002 och Aulin m fl 2002*.

I materialet från Askum finns 34 skärvor vilka sammanlagt väger 93 g, vilket ger en medelvikt på 3 g. Keramiken är ganska lik keramiken från Tossene. En skärva från en skuldra har en rad av nagelstryck och kan dateras till romersk järnålder. En svart blankpolerad skärva kan troligtvis även den dateras till romersk järnålder. Två mynningsbitar kan eventuellt dateras till förromersk järnålder. En skärva har matskorpa. Skärvorna kommer från minst fyra kärl.

Tanum 897:1 (Oppen)

Vid Tanum 897 ägde undersökningar rum under två säsonger, 1999 och 2000. Man undersökte ytor (storleken på dessa framgår inte av rapporten) både nedanför och ovanför ristningen. Fynden utgjordes av en skålgropssten, flintavslag, slagg, bränd lera, en slipsten, en malsten, kvarts, skörbränd sten och brända ben, men även av för hållristningslokaler mer ovanliga fynd som degelfragment, en glaspärla och ett fragment av en vävtyngd. På ytan ovanför ristningen framkom en stenpackning och en härd, den senare daterad till förromersk järnålder. Även framför ristningen fanns en stenpackning. *Bengtsson m fl 2005. Se även Aulin m fl 2002 samt Bengtsson 2002.*

Keramikmaterialet uppgår till 67 skärvor. Dessa väger tillsammans 203 g, med en medelvikt på 3 g. Det sammantagna intrycket är att denna keramik inte är särskilt lik Tossenekeramiken. Skärvorna har mycket skarpa kanter. Inga bottenbitar finns. En mynningsbit har en förtunnad mynning och kan dateras till förromersk järnålder. En sällsamt formad skärva är sannolikt en bit av en hank. Det finns sammanlagt fyra mynningsbitar från olika kärl, men det totala antalet kärl representerade här torde vara större.

Tossene 446:2 och 446:3

Den hittills mest fyndrika utgrävningen är den i Tossene, där undersökningar har ägt rum 2002, 2003 samt 2005-2010. Materialet från 2005-2010 utelämnas i denna text. Vid avslutad säsong 2003 var 45 m² undersökta och fynden var minst sagt talrika. Förutom 3,4 kg keramik fanns bland annat 138 lerkulor, 13 kg bränd lera, brända ben, knappt 6 kg flinta, en liten stenklubba, knackstenar, sädeskorn, slagg, en löpare, bergartsavslag, skärvsten, stenpackningar, samt depositioner i sprickor. Ristningen dateras till period VI och förromersk järnålder. Flera ¹⁴C-dateringar från platsen visar på återkommande mänskliga aktiviteter. Under yngre bronsålder anläggs den första stenpackningen, och därefter följer dateringar från förromersk järnålder, tiden runt vår tideräknings början, samt vid övergången romersk järnålder/folkvandringstid, *Bengtsson m fl 2005 och Bengtsson 2004.*

Roger Nyqvist var behjälplig med datering av keramikmaterialet från Tossene 446:2 och 446:3, och enligt hans mening är den mesta keramiken från äldre järnålder, med en del nedslag i folkvandringstid fram till och med vendeltid. I den andra änden av skalan finns enstaka nedslag i bronsålder och eventuellt neolitikum, *Nyqvist muntligen*. Uppgifterna om keramikens datering bygger på samtal med Roger Nyqvist hösten 2003, eventuella feltolkningar beror på författaren.

Keramikmaterialet från Tossene omfattade, efter 2003 års undersökning, totalt 1217 skärvor med en sammanlagd vikt av 3356 g. Medelvikten är 3 g. Vid undersökningarna har framkommit 69 mynningsbitar, och utifrån dem har antalet kärl beräknats vara inte färre än 50 stycken. Merparten av keramiken har ingen dekor eller någon speciell ytbehandling. Den är även ganska grov – mellan 7 och 13 mm tjock – och med relativt grov magring. Ett drygt tiotal skärvor är däremot mycket tunnare – cirka 5 mm – jämt mörkbruna i färgen, fint magrade och glättade. Dessa skärvor är mycket lika varandra, men att döma av mynningsbitarna rör det sig om minst fem olika kärl. En mynningsbit kommer från ett kärl med en ungefärlig diameter av 14 cm och är daterat till folkvandringstid. En skärva med hank och dekorrand är daterad till förromersk järnålder. I materialet finns inte ett enda exempel på rabbad keramik.

Av alla skärvorna från Tossene har endast 11 någon form av dekor, flertalet daterade till romersk järnålder. Bland dessa kan nämnas en skärva med intryck och ett mer kompakt gods med finare magring daterad till romersk järnålder/folkvandringstid; en skärva med två parallella linjer från romersk järnålder; en skuldra med nageltryck, även den romersk järnålder, samt en mynningsbit med intryck på kanten daterad till förromersk järnålder. Förutom dekorelement finns det även andra delar av kärlets utformning som pekar på en datering till äldre järnålder, till exempel mynningsbitar med facettering och mynningsbitar med vågig mynning. En skärva med en förtunnad mynning är typisk för förromersk järnålder. Det finns skärvor från kanske fyra små koppar, med datering till runt vår tideräknings början. En bottenbit finns som eventuellt kan vara

från yngre bronsålder, med förtjockad och 'uttryckt' profil. En mynningsbit med inåtvänd mynning kan härröra från neolitikum eller vendeltid/vikingatid. Vidare kan sägas att det är väldigt lite glimmer i magringen, vilket annars är typiskt för järnålderskeramik. Detta skulle eventuellt kunna tyda på att naturligt grus använts till magring.

Överhuvudtaget finns det få – om några – indikationer på hela kärl. Väldigt få skärvor har gått att passa ihop, och har till största del gällt skärvor som uppenbarligen gått sönder under själva grävningen. I endast två fall har skärvor från olika meterrutor gått att foga ihop. Dels gäller det två bitar av en mynning från ett större kärl med en ungefärlig mynningsdiameter om 23 cm, dels två bottenbitar från ett större kärl. Det finns för övrigt mycket få bottenbitar i fyndmaterialet – endast fem skärvor. Detta sammantaget (det vill säga låg passning och få bottenbitar) indikerar att kärnen varit fragmenterade redan vid deponeringen. Å andra sidan är det få skärvor som visar tecken på att ha blivit rultade – brottyorna är skarpa. Endast ett fåtal (fem stycken) visar tecken på att ha blivit ombrända. Av skärvorna har 31 matskorpa.

Vad gäller dateringarna kan det sammanfattningsvis sägas att endast ett fåtal skärvor visar på neolitikum eller bronsålder vad gäller magring och dekor. En del skärvor finns som genom magring, form, dekor och bränning pekar på en datering till yngre järnålder. Majoriteten dateras dock med ledning av magring, form, ytbehandling och dekor till äldre järnålder. Dessa dateringar får sägas stämma tämligen väl överens med de ¹⁴C-dateringar vilka gjorts på kol från olika anläggningar, och som spänner över tiden cirka 1000 f Kr till cirka 500 e Kr, *Östlund 2005; Bengtsson m fl 2005*.

Lokaler utan fynd av keramik

Som en jämförelse presenteras här kort även de undersökningar som inte gav några keramikfynd, även de i kronologisk ordning, *bilaga 3* samt *illustration 2 och 3*.

Klövedal 2:1 (Ule Plats), Valla 293:1 (Dammliderna), samt Valla 22:1 (Västra Röd), Tjörn

Undersökningen vid Ule Plats (drygt 4 m²) gav enligt Cullberg "...inga fynd från förhistorisk tid", *Cullberg 1980a*, trots uppgifter om slagen flinta. Inte heller vid Dammliderna (3,5 m²) kunde spår av "förhistorisk verksamhet" upptäckas, *Cullberg 1980c*. Vid dessa undersökningar var det uttalade målet att hitta knackstenar, härदार, stenpackningar eller annat som direkt kunde knytas till hällristningen.

Vid Västra Röd grävde man 1981 och angående detta skriver Johan Pettersson: "Endast obetydliga fynd gjordes: två små flintskärvor och en skörbränd sten. I provruta 5, nedanför hällens vattensippande parti, vidtog på 62 cm djup, utan tydlig profil, ett sotrikt skikt ner till 85 cm djup", *Pettersson 1982:66*.

Det kan inte uteslutas att det vid Ule Plats och Dammliderna finns material som inte upptäcktes vid de ganska blygsamma undersökningarna.

Valla 22 är den enda lokal där skörbränd sten anges i fyndmaterialet, men ingen keramik.

Röd, Stenkyrka sn, Tjörn

För hällristningen på fastigheten Röd 1:2 i Stenkyrka socken på Tjörn har inget RAÄ-nummer gått att uppbringa. Platsen refereras

till som JP 489 efter Johan Petterssons egen numrering, *Pettersson 1982*.

Vid Röd gjordes 1982 en nyupptäckt av skålgropar och huggna rännor, och man torvade av för att söka efter fler ristningar. Hur stor yta som torvades av anges inte. Här gjordes fynd av bränd lera i en naturlig, regnvattensamlade spricka i berget, *Pettersson 1982:35*.

Tanum 133:1, 189:1 och 190:1 (Hoghem)

Med anledning av ett vägbygge undersöktes ristningar vid Hoghem i Tanum socken 1990. Dock gjordes inga fynd som kunde knytas till ristningen, *Pettersson 1993*.

Tanum 12:1

När man undersökte Tanum 12 påträffades endast en deposition av flinta. Någon rapport från denna undersökning har inte gått att hitta, men Lasse Bengtsson tar upp fyndmaterialet i figur 8.1 i *Bilder vid vatten, Bengtsson 2004*. Några uppgifter om undersökt yta eller andra iakttagelser kan därför inte redovisas här.

Kville 161:1, 162:1 och 157:1 (Torsbo), Tanum 75:1 och 76:1 (Litsleby), Tanum 1:1 (Vitlycke), samt Tanum 25:1 och 19:1 (Aspeberget)

1995 utfördes ett antal undersökningar i Kville och Tanum socknar. I samband med att man iordningställde vissa hållristningslokaler för besökare i satsningen *Hållristningsresan* gjordes mindre undersökningar vid de berörda hållarna. De ytor som togs upp varierade mellan 1,05 m² och 3,6 m². Vid Tanum 19 påträffades en eller två slagna flintor och vid Kville 161 och 162 flinta och kvartssplitter. I övrigt gjordes inga fynd som kunde knytas till ristningarna, *Ortman 1995 och 1997*. *Se även Bengtsson 2002:264*.

Observera att Kville 161:1 och 162:1 nu blivit överförda till Kville 159:1.

Tanum 232:1 och 336:1 (Kyrkoryk)

Vid Tanum 232 undersöktes 2002 en yta av 27 m². Fynden var få men i sammanhanget ovanliga: en flathuggen pilspets och en sten med oval uthuggning, samt ett flintavslag. Det framkom även en stenpackning och en halvcirkelformad vall. Man påträffade ingen keramik och inget kol. Ristningen, bland annat med fyra skepp och en stegliknande figur, dateras till äldre bronsålder, *Bengtsson m fl 2005*.

Samma år undersöktes även Tanum 336 med magert resultat; endast en hård och lite flinta påträffades. Kol från härden daterades till 900–790 BC. Den undersökta ytan uppgick till 24 m², *Bengtsson m fl 2005*.

Hogdal 205:1

Med anledning av byggandet av ett shoppingcenter undersöktes en ristning i Hogdal 2003, men inga fynd gjordes. Den undersökta ytan uppgick till 3,3 m², *Bengtsson och Nordell 2005*.

Foss 6:1 – 10:1 (Lökeberg)

Undersökningen 2004 vid Lökeberg kom att bli relativt stor till ytan – 100 m² – men fynden oväntat få. Sammanlagt 4,4 kg flinta och en del kvarts, ett antal stenpackningar och stenpackade sprickor, men ingen keramik. Med tanke på att Lökebergsristningen hör till de mest bildrika i Bohuslän är det tankeväckande att så få fynd gjordes, *Bengtsson m fl 2005*.

Skärvstenslokaler

Skärvsten och skörbränd sten är ett kapitel för sig. Här kommer inte att inte göras något försök att gå in på den diskussionen. Det räcker att säga att skärvsten förefaller vara en heterogen fyndkategori som inte låter sig fogas in under en enda förklaringsmodell. Se exempelvis *Andersson Ambrosiani 2001, Kaliff 1999, Karlenby 1999, Lundqvist 1991, Runcis 1999*.

Studiet av keramikmaterialen från skärvstenshögar har i vissa fall försvårats av att det egentligen rör sig om undersökningar av boplatser och gravfält där skärvstenshögar ingått, och det har därför varit svårt att skilja fynden från olika delar av undersökningarna åt. Skärvstenslokalerna redovisas även i *bilaga 1 och 4* samt *illustration 2*.

Herrestad 14:1

Skärvsten förekommer i olika sammanhang, och i det här fallet rör det sig om en skärvstenshög på ett gravfält. Undersökningen ägde rum 1972 och omfattade förutom skärvstenshögen också flera gravar. I lagret med skärvsten gjordes fynd av "...cirka 5 liter keramik (...) samt 4-5 knackstenar. Dessutom fanns en malsten (?) och en löpare", *Åkerström 1973*. I leran under skärvstenshögen fanns fyra stolphål.

Totalt fanns 332 skärvor keramik med en sammanlagd vikt av 2621 g, vilket ger en medelvikt på hela 8 g. En hel del är rabbad. Bland annat finns fem bukbitar med tydlig gräns mellan rabbad och slät yta. Denna typ av rabbning anses höra till bronsålder period V-VI i sydsandinavien, *Lindahl m fl 2002*. På en av bukbitarna sammanfaller gränsen mellan rabbad och slät yta med en skuldra. Dessa

fem skärvor representerar av allt att döma tre kärl. Ytterligare nio skulder- eller bottenbitar finns, varav en bottenbit med en uttryckt bas. Vidare finns en skärva med resterna av en hank. Sammanlagt finns 26 mynningsbitar i materialet, vilka representerar minst sju kärl, kanske elva eller fler. En mynningsbit har tillplattad mynning, en verkar smalna av något, och några har antydan till facettering. En annan har en vulst eller list under mynningen. Sex till nio skärvor från samma kärl har antydan till vågig mynning. De flesta mynningsbitar är ganska tjocka, 8-9 mm, fyra bitar är aningen tunnare, 4-6 mm.

Av visst intresse i sammanhanget är en av gravarna på gravfältet. I denna hög fanns ett par större, avlånga stenar, som kan ha varit resta i högens östra del, och i en av dessa stenar fanns en skålgrop. Dessutom förefaller en deposition ha gjorts i en bergskreva under anläggningen. Här påträffades keramik, flinta, brända ben samt en bränd djurtand, *Åkerström 1973*. I högen fanns betydligt mindre keramik än i skärvstenshögen, men ändå tre mynningsbitar och två bottenbitar, vilka motsvarar minst tre kärl. En skärva är tydligt ombränd.

Skee 153:1, Norra Båleröd

Skee 153 utgörs av en skärvstenshög, en hög med kärnröse, samt ett boplatslager. Undersökningen genomfördes 1976. I skärvstenshögen påträffades förutom flinta och bränd lera även 49 skärvor keramik med en sammanlagd vikt på 250 g, i genomsnitt 5 g, *Jonsäter 1979*.

En svart glättad mynningsbit har ett par linjer under mynningen. Två andra mynningsbitar finns, en tunnare och en tjockare, samt en skuldra. En skärva glittrar av glimmer på den glättade insidan.

Ödsmål 66:1, Jordhammar

Ödsmål 66 utgörs av ett mindre gravfält och en boplats. Undersökningen utfördes 1976. Gravfältet är anlagt ovanpå boplatslämningar, och en gravhög är anlagd ovanpå en skärvstenshög. Skärvstenshögen bedöms i rapporten vara en avfallshög. Gravfältet dateras till

cirka 350–450 e Kr, och boplatsen dateras till förromersk järnålder. I skärvstenshögen påträffades keramik, gjutformsfragment, vävtyngdsfragment, bränd lera, sintrad lera, flinta, en eventuell kärnyxa, en knacksten, slagg, brända ben, kol, ett fragment av en eventuell bergartsyxa, samt möjlig bergkristall, *Jonsäter 1982*.

I skärvstenshögen påträffades 344 keramikskärvor med en sammanlagd vikt på 3469 g, vilket ger en medelvikt på hela 10 g. "(E)tt relativt stort antal bitar" är från rabbade kärl, *Jonsäter 1982*. Under skärvstenshögen fanns en stenfylld grop där två kärl verkar ha krossats med uppsåt, något Jonsäter menar kan ha paralleller till ett "rituellt" krossande av hela hushållsuppsättningar, iakttaget vid undersökningar på Jylland, *Jonsäter 1982*.

Spekeröd 134:1, Apleröd Västra

Denna grav och boplats undersöktes 1979. Här intresserar oss den skärvstenshögen man fann några meter söder om stensättningen. I skärvstenshögen påträffades flinta, ett grönstensavslag, en bit pimpsten, en slipsten, samt keramik. På boplatsen och i stensättningen fanns rikt ornerad keramik, men inte i skärvstenshögen. Däremot återfanns nästan all rabbad keramik här. Skärvstenshögen ges inte någon datering mer än till yngre bronsålder eller förromersk järnålder. Däremot dateras en del boplatskeramik samt stensättningen till yngre romersk järnålder, *Olsson 1982*.

Sammanfattande diskussion

Datering

Fynden i anslutning till ristningslokalerna dateras med få undantag till äldre järnålder, med en del säkrare och andra mer svepande över längre perioder. Från Tossene finns säkra dateringar som spänner över hela 1500 år. Endast vid Hornnes och Håby har man hittat rabbad keramik. Vad detta betyder för dateringarna är svårt att säga. Enligt uppgift förekommer rabbad keramik även under äldre järnålder i området denna undersökning omfattar. Skärvstenshögar anses generellt tillhöra bronsåldern, måhända av den anledningen att skärvstenshögen traditionellt ansetts indikera en bronsåldersboplats, och i dem är den rabbade keramiken vanlig. Möjligen är keramikronologin fel. Då det inte finns en grundligt genomgången typologi grundar sig typologiska dateringar ofta på subjektiva bedömningar. Dessa kan ibland hamna i cirkelresonemang.

Fyndsammanställning

Fynden från Hornnes förefaller till sin sammansättning och allmänna karaktär överensstämma med flera av platserna i Bohuslän, men skiljer sig från dessa så till vida att det inte vid någon annan undersökt hållristning, förutom Håby, har påträffats rabbad keramik. Rabbad keramik påträffades däremot i tre av fyra undersökta skärvstenshögar. Det är tydligt att keramiken från hållristningslokaler respektive skärvstenshögar inte uppvisar några större likheter. Mycket påtagligt är också att keramiken och skärvstenen följs åt vid de undersökta ristningslokalerna – av de 13 lokaler som innehöll keramik var det endast en, Tanum 408, som inte också innehöll

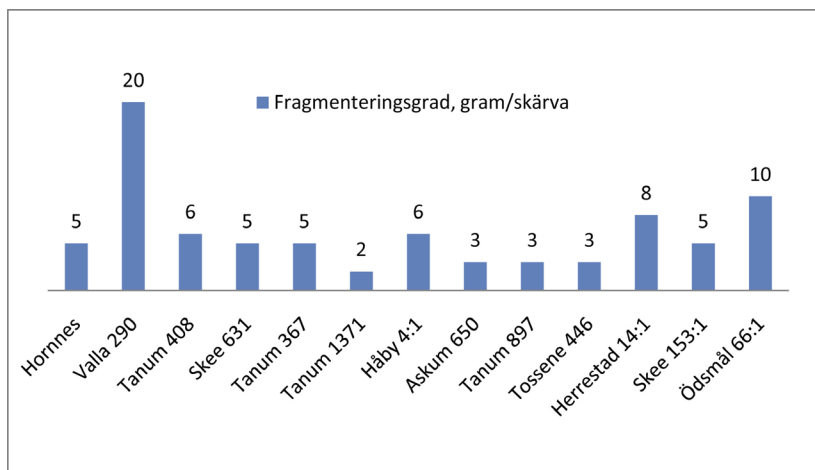

Illustration 4. Diagram över fragmenteringsgraden på keramiken. Herrestad, Skee och Ödsmåll till höger är skärvstenshögar, övriga är hållristningar.

skärvsten. Av dem som inte innehöll keramik var det bara en, Valla 22, som hade skärvsten. I denna text har inte de enskilda ristningarna beskrivits. Det är dock påtagligt att fyndmängden vid de olika lokalerna inte har med bildrikedomens att göra; Tossene 446 är en tämligen oansenlig ristning, medan Foss 6-10 är en av Bohusläns bildrikaste, något fynden från dessa inte avspeglar.

Fragmenteringsgrad

Fragmenteringsgraden är på det hela taget mycket stor även om större skärvor finns på flera platser. Medelvikterna rör sig i allmänhet mellan 2 g och 6 g, men detta speglar allt mellan splitter och stora skärvor. Vid Kyrkhagen påträffades till exempel endast två skärvor vilka vägde 25 respektive 15 g, och vid Trättelanda fem skärvor varav en på 24 g. Ett totalt genomsnitt hamnar på 4 g, *illustration 4*.

I Hornnes skulle det kunna röra sig om, om inte kompletta kärl så åtminstone större delen av kärl, och Johansen tolkar det som att hela keramikkarl blivit rituellt destruerade framför ristningen, *Johansen 1980:21*. På de flesta andra lokaler är bilden en annan. Man får snarare en känsla av att enstaka skärvor deponerats. Det finns

– åter igen med Håby som möjligt undantag – inga indikationer på hela kärlet; den genomgående låga andelen mynningsbitar och bottenbitar tyder på det.

Fragmenteringsgraden är lägre vid skärvtenshögar än vid ristningarna, *illustration 4*. Det kan tolkas som att skärvtenshögar innehåller primärt avfall. Vid ristningarna har man rört sig mer vilket kan ha ökat fragmenteringen. En annan möjlighet är att tala om regelrätta kulturlager. Dessa kan ha uppkommit genom att en boplatz har funnits intill ristningen, eller genom att en boplatzstäda och avfallet tippats vid ristningen.

Relationen mellan keramik, skärvsten och ristning

Skärvsten deponerad vid ristningslokaler tycks sammanfalla med något andra typer av fynd och keramik än skärvsten deponerad vid boplatser och gravfält. Undantag är Tanum 897 där man i anslutning till ristningen undersökte en anläggning med för skärvtenshögar mer "typiska" fynd, exempelvis degelfragment. Kanske rör det sig här om en skärvtenshöga vilken saknar avsiktlig relation med ristningen. Kanske ska fyndsammansättningen med de enstaka skärvorna och kärldelarna tolkas som ett allmänt boplatzkulturlager. Kanske har fynden vid de flesta ristningarna inget avsiktligt samband med bilderna; keramikskärvorna har hamnat vid ristningen tillsammans med annat avfall från boplatzen.

Källor

- Andersson Ambrosiani, Phyllis 2001 "Människa – eld – sten." Sid. 114-131 i: *Mellan sten och brons. Uppdragsarkeologi och forskning kring senneolitikum och bronsålder.* (Red. Bolin, Kaliff, Zachrisson) OPIA 27 & Stockholm Archaeological Reports No 39.
- Aulin, Anna; Bengtsson, Lars; Gustafsson, Anders (Red.) 2002 *Tanumprojektet. Arkeologiska undersökningar vid Lilla Oppen år 2000. En teknisk rapport.* GOTARC serie D. Arkeologiska rapporter no. 48. Göteborg.
- Aulin, Anna; Gustafsson, Anders (Red.) 2002a *Tanumprojektet. Genomförda delprojekt 1997-1998.* GOTARC serie D. Arkeologiska rapporter no. 46. Göteborg.
- Aulin, Anna; Gustafsson, Anders (Red.) 2002b *Tanumprojektet. Arkeologiska undersökningar vid Lilla Oppen 1999.* En teknisk rapport. GOTARC serie D. Arkeologiska rapporter no. 47. Göteborg.
- Bengtsson, Lars 1999 *Tanum. Rapport från utgrävningen vid hållristning 367. Sommaren 1991.*
- Bengtsson, Lars 2002 "Att gräva ut bilder." Sid 261-281 i: *Bilder av bronsålder – ett seminarium om förhistorisk kommunikation.* (Red. Joakim Goldhahn) Acta Archaeologica Lundensia Series in 8°, No. 37.
- Bengtsson, Lars 2004 *Bilder vid vatten. Kring hållristningar i Askum sn, Bohuslän.* GOTARC Serie C. Arkeologiska Skrifter No 51.
- Bengtsson, Lars; Gustafsson, Anders; Strid, Lars 2005 *Tanumprojektet. Arkeologiska undersökningar 1998 – 2004.* GOTARC Serie D Arkeologiska Rapporter no. 57 Göteborg 2005.

- Bengtsson, Lars; Nordell, Linnea 2005 *Arkeologisk undersökning. Hällristningen Högdal 205 Medby 1:8 Högdal socken Strömstad kommun. Bohusläns Museum Rapport 2005:8.*
- Bøe, Johannes 1931 *Jernaldernes keramikk i Norge. Bergens Museums Skrifter nr. 14.*
- Cullberg, Carl 1980a *Undersökning Ule Plats, Tjörn.*
- Cullberg, Carl 1980b *Sondering vid hällristningar. Valla Bråland 3:6.*
- Cullberg, Carl 1980c *Sondering vid hällristning. Valla 293.*
- Johansen, Øystein 1979 "New results in the investigation of the bronze age rock carvings." Sid. 108-114 i: *Norwegian Archaeological Review* Vol.12 No.2 1979.
- Johansen, Øystein 1980 "Nye aspekter ved Østfolds helleristninger." Sid. 7-22 i: *Østfoldarv IX, Fylkeskonservatoren 1980.*
- Jonsäter, Mats 1979 *Fornl. Nr 153 a och b, del av gravfält och boplatlämningar. Bronsålder, romersk järnålder. Norra Båleröd 1:3, Skee sn, Bohuslän. Uppdragsverksamheten 1979:4 Strömstads kommun.*
- Jonsäter, Mats 1982 "Rapport. Fornlämning 66, gravfält, romersk järnålder/folkvandringstid och boplat, förromersk järnålder." Sid. 75-128 i: *Fornlämningar i Berol/Sandenområdet. Ödsmål socken Bohuslän. Del 1. RAÅ och SHM Rapport UV 1982:37*
- Kaliff, Anders 1999 "Objekt och tanke. Speglingar av bronsålderns föreställningsvärld." Sid. 91-114 i: *Spiralens öga. Tjuugo artiklar kring aktuell bronsåldersforskning. (Red. Olausson)*

Karlenby, Leif	1999	"Deposition i skärvstenshögar. En studie kring avfallshantering och religion under äldre och yngre bronsålder i sydvästra Uppland." Sid. 115-125 i: <i>Spiralens öga. Tjugo artiklar kring aktuell bronsåldersforskning.</i> (Red. Olausson)
Kindgren, Hans	1981	<i>Provgrävning vid hällristning Tanum 408 Kalleby.</i> Bohusläns Museum.
Lindahl, Anders;
Olausson, Deborah;
Carlie, Anne (red.)	2002	<i>Keramik i Sydsverige – en handbok för arkeologer.</i> Keramiska Forskningslaboratoriet: Monographs on Ceramics.
Lundqvist, Lars	1991	"Undersökta skärvstenshögar i Västsverige." Sid. 43-60 i: <i>Arkeologi Sverige. Ny följd 1.</i> RAÄ.
Olsson, Eva	1982	"Rapport. Fornlämning 134, boplatz och stensättning, yngre bronsålder och äldre järnålder." Sid. 85-98 i: <i>Fornlämningsområden längs väg 651. Jörlanda, Spekeröds och Norums socknar.</i> Bohuslän. RAÄ och SHM Rapport UV 1982:32.
Ortman, Oscar	1995	<i>Antikvariska kontroller för Hällristningsresan. Kville och Tanums socken Tanums kommun.</i> Bohusläns Museum Rapport 1995:29.
Ortman, Oscar	1997	<i>Antikvarisk kontroll. RAÄ 19 Vitlycke 1:2 Tanums socken Tanums kommun.</i> Bohusläns Museum Rapport 1997:2.
Pettersson, Johan	1982	<i>Hällristningar på Tjörn 2:a delen.</i>
Pettersson, Olof	1993	<i>Hällristningar i vägen. Förundersökning av fornlämning 638 samt område i anslutning till tre hällristningslokaler: 133, 189 och 190, Hoghem, Tanum socken och kommun Bohuslän.</i> UV Väst – Internrapport 1993:33 RAÄ.

Runcis, Janis	1999	"Den mytiska geografien. Reflexioner kring skärvtenshögar, mytologi och landskapsrum i Södermanland under bronsålder.." Sid. 127-155 i: <i>Spiralens öga. Tjuugo artiklar kring aktuell bronsåldersforskning.</i> (Red. Olausson)
Yates, Timothy	1990	<i>The bronze age rock carvings of Vette hundred, Bohuslän. Fieldwork 1989-1990.</i>
Åkerström, Bo	1973	<i>Herrestad 26:1 Prästgården, Herrestad socken.</i>
Ängeby, Gisela	2003	"Arkeologisk undersökning av forn lämning 278 och 4:1 i Håby socken, Västra Götalands län." Sid. 9-27 i: <i>Arkeologiska undersökningar längs E6 i Bohuslän. Projekt Gläborg – Rabbalshede Nr 1.</i> (Red. Claesson och Munkenberg) Bohusläns Museum Kulturhistoriska dokumentationer nr 11 2003.
Östlund, Annika	2005	"Keramiken från Tossene 446." Sid. 61 – 62 i: <i>Tanumprojektet. Arkeologiska undersökningar 1998 – 2004.</i> (Red. Bengtsson, Gustafsson, Strid) GOTARC Serie D Arkeologiska Rapporter no. 57 Göteborg 2005.

Muntliga källor

Roger Nyqvist	2003

Bilagor

Notera: I de följande tabellerna har vissa rader grå bakgrund. Fynden som härrör från undersökningarna av dessa lokaler har av olika skäl inte kunnat studeras inom ramen för detta projekt.

Sammanställningarna i tabellerna bygger på uppgifter ur respektive rapportpublikation; skillnaderna i hur exempelvis datering anges och uppgifter om undersökt yta beror på olikheter i rapporterna.

Bilaga 1. Samtliga behandlade lokaler

RAÄ-nr/ Beteckning	Type	Lokal, fastighet	Undersökt år	Undersökt yta	Datering	Fynd av keramik
-	Hällristning	Hornnes, Skjeberg, Østfold, Norge	1975-76	61 m ²	(YBÅ-FRJÅ)	ja
-	Hällristning	Björnstad, Skjeberg, Østfold, Norge	1976-77	62 m ²	(YBÅ-FRJÅ)	ja
Klövedal 2:1 (JP 1)	Hällristning	Halsbäck, Ule plats, Tjörn	1980	4 m ²	-	nej
Valla 290:1 (JP 9, 10)	Hällristning	Bråland, Kyrkhagen, Tjörn	1980	3,5 m ²	-	nej
Valla 290:1 (JP 9, 10)	Hällristning	Bråland, Kyrkhagen, Tjörn	1980?	4 m ²	-	ja
Valla 293:1 (JP 13)	Hällristning	Bråland, Dammiliderna, Tjörn	1980	3,5 m ²	-	nej
Valla 22:1 (JP 34, 35)	Hällristning	Västra Röd, Tjörn	1981	-	-	nej
Tanum 408:1 (JP 489)	Hällristning	Kalleby Nedergården Röd 1:2, Stenkyrka sn, Tjörn	1981 1982	2,5 m ² -	(YBÅ-ÅJÅ) -	ja nej
Skee 631:1	Hällristning	Jörlov	1989-1990	46 m ²	(YBÅ-ÅJÅ)	ja

RAÄ-nr/ Beteckning	Typ	Lokal, fastighet	Undersökt år	Undersökt yta	Datering	Fynd av keramik
Tanum 133:1, 189:1, 190:1	Hällristning	Hoghem	1990	-	-	nej
Tanum 367:1	Hällristning	Trättelanda	1991	10 m ²	-	ja
Tanum 255:1	Hällristning	-	-	-	-	ja
Tanum 12:1	Hällristning	-	-	-	-	nej
Skredsvik 101:1	Hällristning	-	-	-	-	ja
Kville 157:1, 161:1, 162:1	Hällristning	Torsbo	1995	Ca 1 m ²	-	nej
Tanum 75:1, 76:1	Hällristning	Litsleby	1995	Ca 7 m ²	-	nej
Tanum 1:1	Hällristning	Vitlycke	1995	Ca 2,5 m ²	-	nej
Tanum 25:1	Hällristning	Tegneby, Aspeberget	1995	Ca 1 m ²	-	nej
Tanum 19:1	Hällristning	Vitlycke, Aspeberget	1995	Ca 3,5 m ²	-	nej
Tanum 1371:1	Hällristning	Oppen	1998	15 m ²	2220±45 BP	ja
Håby 4:1	Skålgropar	Gläborg	1999	2070 m ²	760-400 f Kr	ja
Askum 650:1	Skålgropar	Stora Askum	1999	8 m ²	(RJÄ)	ja
Tanum 897:1	Hällristning	Oppen	1999-2000	-	200 BC-130 AD	ja
Tanum 232:1	Hällristning	Kyrkoryk	2002	27 m ²	-	nej

Tanum 336:1	Hällristning	Kyrkoryk	2002	24 m ²	900 – 790 BC	nej
Hogdal 205:1	Hällristning	Medby	2003	3,3 m ²	-	nej
Tossene 446:2, 446:3	Hällristning	Torp	2002-2003	45 m ²	1000 f Kr – 500 e Kr	ja
Foss 6-10	Hällristning	Lökeberg	2004	100 m ²	-	nej
Herrestad 14:1	Skärvstens- hög	Herrestad	1972			ja
Skee 153:1	Skärvstens- hög	N. Bäleröd	1976			ja
Ödsmål 66:1	Skärvstens- hög	Jordhammar	1976			ja
Spekeröd 134:1	Skärvstens- hög	Apleröd Västra	1979	-	YBÅ-FRJÅ	ja

Bilaga 2. Hällristningslokaler med fynd av keramik

RAÄ-nr/ Beteckning	Keramik	Fragm grad	Rabbad keramik	Skärvsten	Andra fynd	Anläggningar
(Hornes)	Ca 3 kg	5 g	ja	ja	Ca 1 kg bränd lera, flinta, ben, träkol, sten med ristad linje	stenkonstruktion/ Inhågnad
(Björnstad)	ja	-	?	?	flinta, bränd lera, träkol, 1 möjlig knacksten	stenpackning
Valla 290 (JP 9, 10)	(40 g)	20 g [±])	(nej)	(skörbrända stenar)	(flinta, varav 1 flintspets)	nej
Tanum 408	125 g	6 g	nej	nej	flinta, kvarts, kol, bärnsten, bränd lera	nej
Skee 631	183 g	5 g	nej	ja	järnfragment, slagen flinta, brända ben, kol, bränd lera	hård, stolphål
Tanum 367	26 g	5 g ²)	nej	ja	flinta, bränd lera, kvarts, skiffer, slaggg, kol, ev knacksten, 1 lihultyxa	stenpackning, kulturlager
Tanum 255	ja	-	?	ja	flinta, 1 malsten, 1 knacksten	nej
Skredsvik 101	ja	-	?	ja	flinta, 1 malsten, 1 knacksten, bränd lera	hård, stenpackning
Tanum 1371	87 g	2 g	nej	skörbränd sten	2 flintskrapor, 1 kvartsskrapa, kärnyxa, bränd lera, flinta, kvarts	1 stenpackning, deponering av flinta i spricka

Håby 4:1	1.9 kg	Ca 6 g ³⁾	ja	skärvstens- flak	bränd lera, flinta, 2 skivskrapor	stolphål, kulturlager, hård
Askum 650	93 g	3 g	nej	skärvstens- hög	flinta, kvarts, bränd lera, 2 slipstenar	stenpackning, deponerad flinta
Tanum 897	203 g	3 g	nej	skörbränd sten	1 skålgropssten, flinta, slagg, bränd lera, 1 slipsten, 1 malsten, kvarts, brända ben, degelfragment, 1 glaspärla, 1 fragment av en vävtyngd	stenpackningar, hård
Tossene 446:2, 446:3	3356 g	3 g	nej	ja	138 lerkulor, 13 kg bränd lera, brända ben, ca 6 kg flinta, ca 1 kg kvarts, 1 liten stenklubba, knackstenar, sädeskorn, slagg, 1 löpare, bergartsavslag, harts	stenpackningar, 1 depositioner i sprickor

1) Materialet består av endast två skärvor, 25 resp 15 g.

2) En av de fem bitarna väger ensam 24 g.

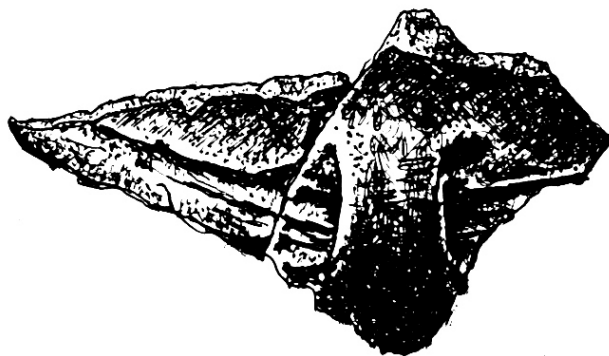
3) Keramiken bestod bl a av ett nästan komplett kärl, vilket ensamt vägde 1.1 kg.

Bilaga 3. Hällristningslokaler utan fynd av keramik

RAÄ-nr/ Beteckning	Skärvsten	Andra fynd	Anläggningar
Klövedal 2 (JP 1)	nej	(flinta)	nej
Valla 290 (JP 9, 10)	nej	nej	nej
Valla 293 (JP 13)	nej	flinta	nej
Valla 22 (JP 34, 35)	skörbränd sten	2 små flintskärvor	ett sotrikt skikt
(JP 489)	nej	bränd lera	nej
Tanum 133, 189, 190	nej	nej	nej
Tanum 12	nej	flinta	deposition av flinta
Kville 161, 162, 157	nej	flinta, kvartssplitter	nej
Tanum 75, 76	nej	nej	nej
Tanum 1	nej	nej	nej
Tanum 25	nej	nej	nej
Tanum 19	nej	flinta	nej
Tanum 232	nej	1 flathuggen pilspets, 1 sten med oval stenpackning, halvcirkelformad uthuggning, 1 flintavslag	vall
Tanum 336	nej	flinta	hård
Hogdal 205	nej	nej	nej
Foss 6-10	nej	4,4 kg flinta, kvarts	stenpackningar, stenpackade sprickor

Bilaga 4. Undersökta skärvstenshögar

RAÄ-nr	Lokal, fastighet	Keramik	Fragm grad	Rabbad keramik	Skärvsten	Andra fynd	Anläggningar
Herrestad 14:1	Herrestad	2621 g	8 g	ja	ja	4-5 knackstenar, 1 malsten, 1 iöpare	stolphål
Skee 153:1	N. Båleröd	250 g	5 g	nej	ja	flinta, bränd lera	
Ödsmål 66:1	Jordhammar	3469 g	10 g	ja	ja	glutformsfragm, vävtyngdsfragm, bränd lera, sintrad lera, flinta, 1 ev kärnyxa, 1 knacksten, slaggg, brända ben, kol, 1 fragm av 1 ev bergartsyxa, ev bergkristall	1 grop
Spekeröd 134:1	Apleröd Västra	ja	-	ja	ja	flinta, 1 grönstensavslag, 1 bit pimpsten, 1 slipsten	

RIO
KULTUR ARKEOLOGI
KOOPERATIV

ISBN 978-91-85249-10-7